

"Mülk umumen Ona aittir. Zira şu büyük âlem, tıpkı bu küçük âlem gibidir; her ikisi de Onun kudretinin masnuu ve kaderinin mektubudur. Şu büyük âlemi ibdâ ederek onu bir mescid haline getirmiş, bu küçük âlemi icad ederek..." Açıklar mısınız?

Bu paragrafta iki terim öne çıkmıştır. Birisi "**cüziyet-külliyet**", diğeri ise "**vahidiyet ve ehadiyet**"tir. Bu terimler bilinmeden bu paragraf iyi anlaşılmaz kanaatindeyiz. Bu sebeple biz bu iki terim üzerinde duracağız.

Cüz-Küll: Küll bütündür, cüz ise bütünün bir parçasıdır. Cüz küllün bütün özelliklerinden sadece bir tanesini üzerinde barındırır. Mesela insan bir küldür, yani bütündür. Parmak ise bu küllün bir parçasıdır. İnsan denilince, bütün azalar ve özellikleri akla gelir, ama parmak denildiği zaman, sadece parmak ve kendine mahsus özelliği akla gelir. Cüz kül ilişkisinde parça bütün ilişkisi hakimdir. Parça ile bütün arasında rabita ve bağ zayıftır.

Cüzi-Küllî: Cüzi küllinin küçültülmüş bir modelidir. **Küllide ne varsa, hepsi cüzide de vardır. Cüzi ile küllî keyfiyeten aynı, kemiyeten farklıdır.** Küllide azametli ve haşmetli olan meseleler cüzide de aynen, ama küçültülmüş ve mütevazı olarak vardır. Cüziye bakarak küllî hakkında fikir edinilebilir. Mesela insan cüzi iken, insanlık küllîdir. İnsanlıkta ne varsa aynısı insanda da vardır. İnsan ile insanlık arasında sadece kemiyet farkı vardır.

Bir insanı yaratmak için ne lazımsa, bütün insanlığı yaratmak için de aynısı lazımdır. Zira insan ile insanlık yaratma ve keyfiyet bakımından aynıdır, müsavidir. İşte insan ile insanlık arasındaki bu cüziyet ve külliyet bir kanun bir kaidedir ki, kudret her ikisinde de aynı ölçü ve mizan ile çalışır. Bütün insanlığı yaratmak için hangi kudret keyfiyeti lazımsa, bir insanı yaratmak için de aynı kudret lazımdır.

Bir çiçeği yaratmak için kudret ne yapıyor ise, bütün çiçekleri yaratmak için de aynını yapıyor. Kudret bir çiçeğe az, bütün çiçeklere çok kudret sarf etmiyor. İnsan ile kainat arasında da benzer mana hükmediyor. İnsan cüzi iken, kainat küllî oluyor. **"Kainatı küçültsek insan, insanı büyütsek kainat olur."** sözü de bu manayı ifade ediyor. İnsan küçük âlem, kainat ise büyük âlemdir.

Allah'ın isim ve sıfatlarının iki tecelli şekli vardır. Birisi; kainatın umumu üzerinde, büyük ve azametli tecelliyatıdır. **Diğeri ise,** kainatın bir cüz'ünde ve cüz'isindeki küçük tecelliyatıdır. Kainatın umumunda tecelli eden o isim ve sıfatlar, çok azametli ve kibriyalı olmasından, okunması ve ihata edilmesi herkese müyesser olmuyor. Onun için Allah, o kainatın umumundaki azametli ve kibriyalı olan tecelli

yazısını, herkesin rahat ve kolaylıkla okuyabileceği boyutlara indiriyor.

İşte, kainatın umumunda azamet ve kibriya ile tecelli eden isim ve sıfatlarına **vahidiyet** denir. Onun küçük bir modeli hükmünde olan cüz'ündeki tecelliyatına da **ehadiyet** denir.

Vahidiyet, külli ve umumi tecelliyattır. **Ehadiyet ise**, cüzi ve hususi bir tecelliyattır. Bu hakikate, şöyle bir temsil ile bakabiliriz:

Mesela, büyük bir denizin üstüne, denizi ihata edecek kadar büyük harflerle kelime-i tevhit yazılsa, bu yazıyı okuyabilmek için, denizi kuşbakışı ihata edecek bir mevkiye çıkmak lazımdır. Ama buna herkes tam güç yetiremeyeceği için, o yazıyı yazan zat, aynı manayı ve şekli denizin damlalarına da yazıyor. Böylece her nazar sahibi o denizin umumu üstündeki yazıyı damlalar vasıtası ile okuyor. Sonra o denizin üstündeki haşmetli yazıya intikal ediyor. Yoksa, damla olmasa, o yazıyı okuması mümkün değildir.

İşte, deniz kainattır. O yazı ise Allah'ın isim ve sıfatlarının tecellisidir. Damla ve üstündeki aynı yazı ise, kainatın umumundaki o tecellilerin cüzündeki tecellisidir. Deniz, **vahidiyeti**; damla ise **ehadiyeti** temsil ediyor. Bütün nebatat veya umum çiçekler, vahidiyeti gösterir. Küçük ve tek bir çiçek ise, ehadiyeti gösterir.

Vahidiyet, azamet ve kibriyayı temsil eder; ehadiyet ise, cemal ve şefkati temsil eder.

Vahidiyetin ehadiyet içinde görünmesi bu manadadır. Yani kainatın umumundaki azametli ve büyük yazının mütevazı ve okunaklı bir şekilde küçük bir parçasında ve cüzünde yerleşmesidir. Dolayısı ile vahidiyet ehadiyet içine yerleşmiş oluyor.